

بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت شهروندان (مطالعه موردی: شهر نورآباد)

سهراب امیریان^۱، مسلم عارفی^۲، محمد میره‌ای^{۳*}

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
۲. دانشجوی دکتری تخصصی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
۳. استادیار، دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۲۳ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۰۴)

چکیده

هم‌زمان با شکل‌گیری اولین اجتماع‌های بشر در طول تاریخ اتخاذ تدابیری جهت افزایش احساس امنیت و پیشگیری از وقوع جرایم در فضاهای شهری مد نظر بوده است. برحسب رویکرد جامعه‌شناسی امنیت، نمی‌توان امنیت را به‌تنهایی به منزله یک وضعیت بدون ارتباط با عوامل اجتماعی آن تحلیل کرد. یکی از عوامل غیرمادی مورد تأکید برای تأمین امنیت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است که می‌تواند افراد و گروه‌ها را در دستیابی به منافع عمومی، نظیر امنیت و احساس آن، و نیز عملکرد مؤثر نهادهای حکومتی باری رساند. در این خصوص تحقیق حاضر با روش توصیفی - تحلیلی و به منظور سنجش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت شهروندان و ارائه راهکارهایی جهت حذف عوامل ناامنی شهر نورآباد انجام گرفت. ابزار تحقیق مبتنی بر پرسشنامه با حجم نمونه ۳۸۳ نفر بر اساس جدول مورگان بود که به وسیله نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای در سطح نواحی توزیع شد. نتایج بررسی‌ها نشان داد احساس امنیت شهروندان شهر نورآباد در سطح پایینی قرار دارد ($t=-1/69$). همچنین بین عوامل سرمایه اجتماعی و احساس امنیت در نواحی شهر رابطه معناداری وجود دارد. با شناسایی این عوامل در نواحی و مشخص شدن میزان اثرگذاری آن‌ها می‌توان با اقدامات مؤثر در پیشگیری از جرایم تدابیری را تدوین و اجرا کرد.

کلیدواژگان

احساس امنیت، امنیت شهری، سرمایه اجتماعی، شهر نورآباد.

* رایانامه نویسنده مسئول: mirehei@ut.ac.ir

مقدمه و بیان مسئله

واژه سرمایه اجتماعی مفهومی است که از حوزه علوم اجتماعی به دیگر حوزه‌ها، چون دانش پزشکی و اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری، راه یافته است. در واقع موضوع سرمایه اجتماعی با رویکرد کمی و قابل اندازه‌گیری در زمینه مسائل اجتماعی و روابط درون جامعه در مباحث برنامه‌ریزی شهری وارد شده و از سویی هر روز بعد جدیدی از تأثیر این مفهوم بر مفاهیم دیگر کشف و ثبت می‌شود. سرمایه اجتماعی یک جامعه دربرگیرنده نهادها، روابط، نگرش‌ها، و ارزش‌هایی است که بر تعاملات افراد آن جامعه حاکم است و به توسعه اقتصادی و اجتماعی آن کمک می‌کند (پورموسوی و همکاران ۱۳۹۲: ۱۴۰). در واقع سرمایه اجتماعی شامل قواعد و ارزش‌های مشترک برای رفتارهای اجتماعی مطرح در روابط شخصی و همچنین شامل اعتماد و حس مشترک از مسئولیت مدنی است که جامعه را به چیزی فراتر از مجموعه‌ای از افراد تبدیل می‌کند (بادین‌دهش ۱۳۹۲: ۷۴). سرمایه اجتماعی تابع قواعد و دستورالعمل‌های نوین زندگی است و کارکردهای مهمی در زمینه‌های مختلف اجتماعی دارد. بدین ترتیب، هرگاه یک نهاد اجتماعی بتواند مشارکت اعضای خود را برای دستیابی به اهداف خاص یا حل مسئله‌ای جلب کند می‌تواند کنش‌های اعضا را تحت‌الشعاع خود قرار دهد و بر نحوه فعالیت آن‌ها تأثیر بگذارد (پیلتن و برومند ۱۳۹۳: ۱۲۰). امنیت لازمه یک جامعه سالم و بستر ساز توسعه اجتماعی است. به واقع احساس ترس از حضور در عرصه عمومی یکی از عوامل تهدید توسعه پایدار و نابودی نشاط و سلامت مردم جامعه است؛ طوری که زندگی روزمره را مختل می‌کند و مانع رشد و مشارکت عمومی و تحمیل هزینه‌های زیاد بر جامعه می‌شود (Buzan & Hansen 2007: 3). امنیت از نیازها و انگیزه‌های اساسی انسان به شمار می‌رود. زوال امنیت می‌تواند آرامش خاطر انسان را از بین ببرد. برخی از اندیشمندان تا آنجا پیش رفته‌اند که مرتفع شدن بسیاری از نیازهای آدمی را در گرو تأمین امنیت او می‌دانند. مازلو نیز، در سلسله مراتب نیازها، احساس امنیت را بلافاصله پس از ارضای نیازهای اولیه قرار می‌دهد. طبق این دیدگاه، امنیت را می‌توان مؤلفه‌ای اساسی در هر نظام اجتماعی معرفی کرد (حقیقتیان و همکاران ۱۳۹۱: ۳۵). از نظر علمی، درک آثار جرم یا همان احساس امنیت به اندازه خود آن، یعنی خطرهای آماری حاصل از وقوع جرم، اهمیت دارد. زیرا ترس از قربانی شدن به کاهش حضور شهروندان در محیط شهری و یک مکان خاص منجر

می‌شود و این شرایط می‌تواند به ناامن‌تر شدن محیط دامن زند. در واقع، می‌توان گفت مفهوم احساس امنیت یکی از شاخصه‌های کیفیت زندگی در شهرهاست و آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن از پیامدهای مهم امنیت به شمار می‌رود (حسینی و همکاران ۱۳۹۲: ۱۰). برحسب رویکرد جامعه‌شناسی امنیت، نمی‌توان امنیت را به تنهایی به منزله یک وضعیت بدون ارتباط با بستر اجتماعی آن تحلیل کرد. امنیت را باید نه یک متغیر مستقل، بلکه یک متغیر وابسته، که با توجه به متن آن معنا می‌دهد، در نظر داشت. از این منظر امنیت فرایندی اجتماعی ارزیابی می‌شود که متناسب با تحول متن آن تغییر می‌کند. به عبارت دیگر، امنیت را بدون مد نظر قرار دادن عوامل اجتماعی نمی‌توان فهمید (افتخاری ۱۳۸۰: ۴۵). بنا بر نظر اسکات محله‌هایی که از سطح بالای انسجام و اعتماد و تعامل اجتماعی برخوردارند توانمندی بیشتری برای مواجهه با جرم و بی‌نظمی و تحقق امنیت دارند (Scot 1982: 98). به نظر پاتنام در شرایط همبستگی اجتماعی افراد صاحب هویت می‌شوند و نظم اجتماعی نقطه اتکای مناسبی برای آن‌ها می‌شود؛ در حالی که، در شرایط گسستگی اجتماعی، جامعه دچار پراکندگی می‌شود. در جامعه پراکنده شده، احساس گم‌گشتگی، اضطراب، و اندوه بر انسان‌ها چیره می‌شود (پاتنام ۱۳۸۰: ۶۴). سرمایه اجتماعی از مسیر جامعه‌پذیری، کنترل اجتماعی، پیوستگی اجتماعی، هنجارمندی اجتماعی، فراهم‌سازی فرصت، و نوعی دارایی با نظم و امنیت اجتماعی پیوند پیدا می‌کند و بر این مبناست که بسیاری از صاحب‌نظران باور دارند که جامعه امروز فاقد سرمایه اجتماعی است و این دلیل عمده‌ای برای افزایش انحراف و ارتکاب بزهکاری و جرم است (لطفی و همکاران ۱۳۹۲: ۳۵). بر این اساس، تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت شهروندان از نظر ذهنی و عینی و ورود این مؤلفه‌ها به برنامه‌ریزی شهری منوط به درک نحوه تأثیر آن بر جنبه‌های مختلف برنامه‌ریزی شهری و شهر است. در واقع یکی از شیوه‌های کنترل و پیشگیری از جرم و در نهایت افزایش احساس امنیت کاهش فرصت بروز جرایم از طریق تقویت روابط اجتماعی در سطح محلات شهری است. شناسایی عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت و شناسایی فضاهای ناامن از لحاظ شرایط اجتماعی، که موجب کاهش پویایی نظام شهری است، از نکات بسیار مهمی است که طراحان و برنامه‌ریزان شهری در مدیریت شهری به منظور اقدامات پیشگیرانه همواره باید به آن توجه کنند. از مؤلفه‌های تأثیرگذار سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت در

شهرها می‌توان اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، نظارت اجتماعی، و هویت اجتماعی را نام برد. در واقع، با استفاده از پتانسیل‌های سرمایه‌های اجتماعی و افزایش هویت جمعی در شهرها در قالب تمهیداتی می‌توان در زمینه افزایش احساس امنیت اقدام کرد. بنابراین، ضرورت این تحقیق که به بررسی نقش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و تأثیر آن بر حس امنیت شهروندان می‌پردازد بیش از پیش نمایان می‌شود. این تحقیق به منظور دستیابی به اهداف زیر انجام شد:

۱. ارزیابی و سنجش احساس امنیت نواحی شهری؛
۲. بررسی نقش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت شهروندان؛
۳. طبقه‌بندی نواحی شهری از دید آسیب‌پذیری اجتماعی به منظور شناسایی نواحی ناامن.
۴. ارائه پیشنهاد جهت تقویت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با هدف افزایش احساس امنیت شهروندان.

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر شیوه کتابخانه‌ای، اسنادی، و پرسشنامه‌ای است. تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو بخش گرافیکی و آماری با استفاده از نرم‌افزارهای GIS و SPSS انجام شد. جامعه آماری بر اساس جدول مورگان شامل ۳۸۳ خانوار بود. برای انتخاب نمونه در جامعه آماری از نمونه‌برداری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. پرسشنامه با توجه به سؤالات و مبانی نظری تحقیق و با استفاده از گزینه‌های رایج مطالعات آماری طراحی شد. در مجموع، برای بررسی متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق حاضر از ۵ مؤلفه و ۲۵ گویه در سنجش متغیر سرمایه اجتماعی و ۱ مؤلفه و ۱۰ گویه برای سنجش متغیر میزان احساس امنیت شهروندان استفاده شد. برای عملیاتی شدن و ایجاد امکان بررسی شاخص‌های سرمایه اجتماعی و امنیت از گویه‌های جدول ۱ استفاده شد. همچنین برای سنجش روایی پرسشنامه از روایی صوری و محتوایی بر اساس نظر کارشناسان و متخصصان برنامه‌ریزی شهری و برای تعیین پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۱. گویه‌های مورد استفاده برای هر یک از شاخص‌ها

<p>خالی گذاشتن منزل و بی توجهی به اقدامات امنیتی (دزدگیر و آذیر)، همراه داشتن لوازم قیمتی در سطح محله (کیف پول، طلا، جواهرات زینتی)، پارک کردن اتومبیل به مدت طولانی (شب و روز)، تردد در سطح محلات در ساعات پایانی شب یا ظهر، فرستادن کودکان به بیرون از منزل (خرید، بازی، مدرسه)، قدم زدن در مسیرهای خلوت محله، استفاده کردن از پارک‌ها و فضاهای سبز سطح محله، حضور در اماکن و معابر شلوغ محله (بازارچه‌ها و ایستگاه‌های اتوبوس و مترو و فروشگاه‌ها)، تردد در خیابان‌های بیرون و درون محله</p>	<p>گویه‌های احساس امنیت</p>
<p>همدلی و تعلق (احساس تعلق و همدلی با همسایگان و سایر اهالی محله، احساس همدلی با سایر اقوام و طایفه‌ها، شرکت در مراسم فرهنگی و آموزشی عمومی، شرکت در گردهمایی‌ها و نشست‌های محله‌ای، همکاری با هم‌محله‌ای‌ها و همشهری‌ها)؛ اعتماد اجتماعی (اعتماد به افراد همشهری، اعتماد به افراد هم‌محله‌ای و همسایگان، اعتماد به برنامه‌های متولیان امور شهری، اعتماد به افراد شورا و نمایندگان مردم، میزان صداقت افراد محله و شهر، اعتماد به برنامه‌های رسمی و غیررسمی موجود در محله)، آگاهی و شناخت اجتماعی (شناخت فرهنگ‌های سایر اهالی، آگاهی از برگزاری نشست‌ها و گردهمایی‌های محله‌ای و شهری، آگاهی از قوانین و مقررات اجتماعی، آگاهی از حقوق شهروندی، آگاهی از قوانین شهری)، داوطلبی در اجتماع (فعالیت در سازمان‌های محله‌ای و شهری، وجود سازمان‌های غیرانتفاعی مدنی، مشارکت در پروژه‌های داوطلبانه، حضور در انتخابات محله‌ای و شهری، شرکت در گردهمایی‌های محله‌ای و شهری، شرکت در مراسم مناسبتی)، تعهد به امور عمومی (رعایت قوانین شهروندی، میزان رعایت حقوق سایر شهروندان، حراست از اموال عمومی و شهری، حفظ فضاهای عمومی و همگانی)</p>	<p>گویه‌های سرمایه اجتماعی</p>

جدول ۲. ضریب آلفای به دست آمده برای هر یک از شاخص‌ها

ضریب آلفا	تعداد گویه	حجم نمونه	شرح
۰/۸۵۲	۱۰	۳۸۳	احساس امنیت
۰/۸۴۶	۲۵	۳۸۳	مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

پیشینه تحقیق

گرین برگ و همکارانش نشان دادند دل‌بستگی عاطفی، به منزله عنصر اساسی همبستگی اجتماعی، عامل اصلی کنترل منطقه‌ای به شمار می‌رود. زیرا احساس تعلق خاطر به اجتماع باعث می‌شود افراد احساس کنند تحت کنترل اجتماعشان قرار دارند و اجتماع به فکر آنان است و احساس امنیت اجتماعی در محلاتی که هویت بالاتری دارند سطح بیشتری را نشان می‌دهد (Greenberg et al.,)

122: 1982). مایر در تحقیق خود مطرح می‌کند که انسجام و همبستگی بین ساکنان محله ترس از جرم و ناامنی را از بین می‌برد و نبود آن کاهش کارایی جمعی، احساس بی‌تمدنی (خشونت)، و ناامنی را افزایش می‌دهد. تراکم روابط اجتماعی در یک منطقه و سطح مبادلات متقابل و همبستگی اجتماعی میان همسایگان ممکن است بر احساس امنیت ساکنان تأثیر بگذارد و با نشانه‌های استرس‌زا در محیط مقابله کند (Mair et al., 2010). از دیگر نظریات اجتماعی دیدگاه کنترل اجتماعی است، که هیرشی^۱ (۱۹۶۹) و بریت ویت^۲ (۱۹۸۹) از صاحب‌نظران اصلی این نظریه‌اند. به نظر هیرشی، پیوند میان فرد و جامعه مهم‌ترین علت هم‌نوایی و عامل اصلی کنترل رفتارهای فرد است و ضعف این پیوند یا نبود آن موجب اصلی کج‌رفتاری است. بریت ویت نیز از کنترل افراد از سوی جامعه از طریق شرم‌نده‌سازی متخلف سخن می‌گوید. به نظر وی، شرم‌نده‌سازی نوعی عدم تأیید اجتماعی در برابر رفتاری خاص برای تحریک ندامت در شخص خلافکار است که او را از ادامه رفتار مجرمانه باز می‌دارد (صدیق سروستانی ۱۳۸۵: ۴۸). طبق نظر هیرشی، هویت، که امکان نظارت بیشتری را فراهم می‌آورد، در ایجاد احساس امنیت نقش بسزایی ایفا می‌کند.

بر اساس نتیجه تحقیقات قبلی و همچنین دیدگاه صاحب‌نظران در حوزه تأثیر سرمایه اجتماعی بر امنیت، تلفیقی از نظریات یادشده به منزله مدل نظری پژوهش حاضر در نظر گرفته شد و تأثیر شاخص‌های سرمایه اجتماعی - شامل اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، هویت اجتماعی، و نظارت اجتماعی - در شهر نورآباد مورد سنجش قرار گرفت.

امنیت و سرمایه اجتماعی

امنیت از پدیده‌های قابل توجهی است که در شمار نیازها و ضرورت‌های اساسی فرد و جامعه قرار می‌گیرد و فقدان آن یا اختلال در آن پیامدها و بازتاب‌های نگران‌کننده و خطرناکی دارد. امنیت مقوله‌ای قابل توجه، هم برای افراد هم برای جامعه، است. وجود امنیت در هر جامعه به قدرت و توان مقابله با تهدیدات بستگی دارد و حفظ امنیت مستلزم به‌کارگیری نرم‌افزارهای خاص و ابزارهای متعدد است (اسمیت و همکاران ۱۳۸۱: ۲۴). این ابزارها در جامعه مدرن نهادهای آموزشی و

1. Hirschi
2. Braithwaite

ارتباطات جمعی با محور معرفتی و اطلاعاتی اند که در حقیقت سازوکارهای درونی کردن و اجتماعی شدن را به مثابه مکانیسم‌های اصلی تحقق امنیت ایجاب می‌کنند (ساندرز ۱۳۸۰: ۲۸۵). برای بقا و تکامل نیاز به امنیت اجتماعی محسوس و الزامی است و مهم‌ترین پدیده اجتماعی برای حفظ امنیت و احساس آن توسل به روابط اجتماعی و اعتماد در جامعه است و این مهم تحت عنوان سرمایه‌های اجتماعی قابل تأمل است. زیرا سرمایه اجتماعی زیربنای توسعه هر جامعه محسوب می‌شود (Waver 2009: 210). از این رهگذر، رفتار و نحوه تعاملات افراد قابل پیش‌بینی و حساب‌شده‌تر خواهد شد که ارمغان آن گسترش اعتماد اجتماعی است. بدین ترتیب مناسبات اجتماعی مطلوب مانع از سقوط ارزش‌های اجتماعی می‌شود و در نهایت امنیت ایجاد می‌کند (افروغ ۱۳۷۷: ۱۱۷).

سرمایه اجتماعی جمیع منابع واقعی یا بالقوه‌ای است که حاصل شبکه‌ای بادوام از روابط کم‌وبیش نهادینه‌شده، آشنایی و شناخت متقابل، یا به بیان دیگر عضویت در یک گروه است (بوردیو ۱۳۸۴: ۱۶۹). فوکویاما سرمایه اجتماعی را شکل و نمونه ملموسی از یک هنجار غیررسمی می‌داند که باعث ترویج و همکاری بین دو یا چند فرد می‌شود. او در تعریف سرمایه اجتماعی به رابطه افراد در خانواده و گروه‌های اجتماعی می‌پردازد (فوکویاما ۱۳۸۴: ۱۶۹). از نظر فوکویاما سرمایه اجتماعی به هماهنگی و تعادل داخلی و فرهنگی جامعه، هنجارها، ارزش‌ها، و نیز تعاملات دولت با مردم و سازمان‌ها که درون جامعه شکل گرفته‌اند اشاره می‌کند. در واقع، سرمایه اجتماعی زنجیری است که افراد جامعه را به یکدیگر متصل نگه می‌دارد و بدون آن هیچ‌گونه رشد و توسعه‌ای وجود نخواهد داشت و جامعه به طور وحشتناکی از هم فرو خواهد پاشید (Fukuyama 2001: 15). پاتنام همه ویژگی‌های اجتماعی نهادها و سازمان‌ها - از قبیل اعتماد، هنجارها، شبکه‌های اجتماعی - را سرمایه اجتماعی نامیده است (Putnam 1993: 167). تعاریف مختلف ارائه‌شده از سرمایه اجتماعی نقیض یکدیگر نیستند، بلکه متمم و مکمل یکدیگرند. مفهوم‌سازی‌های مختلف از سرمایه اجتماعی ناشی از زمینه‌های نظری و سطوح تحلیلی متفاوتی است که صاحب‌نظران مختلف در کار خود از آن استفاده کرده‌اند. اشتراک تعاریف متعدد ارائه‌شده از سرمایه اجتماعی در این است که همه آن‌ها روابط اجتماعی را، که مولد خیر و فایده در مقیاس فردی و جمعی‌اند، هسته اصلی تعریف سرمایه اجتماعی می‌دانند. در نهایت، با توجه به دیدگاه‌ها و تعاریف مطرح‌شده از طرف صاحب‌نظران

مختلف، سرمایه اجتماعی را می‌توان مجموعه‌ای از روابط، تعاملات، و شبکه‌های اجتماعی، که میان افراد و گروه‌های اجتماعی وجود دارد و موجب گرمی روابط اجتماعی و تسهیل عمل جمعی و اجتماعی آن‌ها می‌شود، تعریف کرد (لطفی و همکاران ۱۳۹۲: ۳۸).

سرمایه اجتماعی کمیتی است که لحاظ کردن آن امکان ترمیم و به‌گشت اجتماعی را در عرصه‌های مختلف جامعه به وجود می‌آورد و مشارکت را در زمینه‌های مختلف تقویت می‌کند. نیز اعتماد و ابعاد آن انسجام و همبستگی و ایجاد حس همدلی و یگانگی مثبت بین عناصر شبکه‌های اجتماعی را امکان‌پذیر خواهد ساخت. از طرفی به طور کلی اکثر نظریه‌پردازان در حوزه سرمایه اجتماعی درباره شاخصه‌های اعتماد، احساس دل‌بستگی، احساس هویت، افزایش توانایی‌های افراد برای کنش و ارتباطات آزاد و مشارکت، تعهدات و انتظارات، هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر، ظرفیت بالقوه اطلاعات پیوندهای اجتماعی، توسعه شبکه‌های اجتماعی، و ... اتفاق نظر دارند (Foth 2004: 8-9).

جدول ۳. نظریه‌های مربوط به سرمایه اجتماعی و نقش آن در امنیت

نظریه پردازان	تشریح نظریه
پیر بوردیو	سه شکل اصلی سرمایه: اقتصادی، فرهنگی (کیفیات آموزشی)، اجتماعی (ساخته‌شده از پیوندهای اجتماعی). موقعیت‌های منزلتی که از نظر اجتماع شناخته شده‌اند. سبک‌های شایسته زندگی و احترام و فخر اجتماعی و نظایر آن همگی تظاهرات سرمایه اجتماعی‌اند. نتیجه و دستاورد آن قدرت گروه یا خود بر دیگران و کنترل اجتماعی آن زوراندوزی نمادی و طرد برخی افراد از منابع فرهنگی یا اقتصادی است.
جیمز کلمن	سازمان اجتماعی پدیدآورنده سرمایه اجتماعی است و سرمایه اجتماعی سبب می‌شود هزینه‌های دستیابی به هدف‌های معین کاهش یابد. منبعی است برای همکاری و روابط دوجانبه و توسعه اجتماعی. عوامل ایجادکننده آن: کمک و نیازمندی و احتیاج بیشتر مردم به یکدیگر، ایدئولوژی (اعتقادات مذهبی در زمینه ضرورت امدادسانی به دیگران، و ...)، اطلاعات (ایجادکننده شالوده‌هایی برای کنش متقابل)، هنجارها (نظیر وجود هنجاری مؤثر مبنی بر رها کردن نفع فردی و عمل برای سود جمعی). جوامع با سرمایه اجتماعی زیاد به رفاه و سعادت می‌رسند و جوامع بدون سرمایه اجتماعی کافی گرفتار ناهنجاری و ناامنی خواهند شد.
رابرت پاتنام	آن دسته از ویژگی‌های سازمان اجتماعی است که هماهنگی و همکاری را برای سود متقابل تسهیل می‌کند. منابع سرمایه اجتماعی اعتماد متقابل از رهگذر گسترش اطلاعات، وجود هنجارهای معامله کانون سرود (سهولت در هم‌فکری و همکاری و همیاری)، شبکه‌های افقی (نظیر شوراییاری، باشگاه‌های ورزشی، احزاب، تعاونی‌ها، انجمن‌های فرهنگی، سازمان‌های غیردولتی (مردم‌نهاد)) هستند.

(منبع: لطفی و همکاران ۱۳۹۲: ۳۶)

اعتماد اجتماعی

اعتماد مبتنی بر توقعی است که شخص انتظار دارد برآورده شود. اصولاً اعتماد انتظار دوطرفه درون یک جامعه معین است که در آن رفتارهای مشارکتی مبتنی بر هنجارها به صورت عرفی به وجود می‌آیند. وجود اعتماد و سرمایه اجتماعی می‌تواند پایداری را در جامعه حفظ کند. به عبارت دیگر، اعتماد کمک می‌کند هنجارها و شبکه‌ها در یک جامعه به‌خوبی پایدار باشد (Pitner 2012: 43).

مشارکت اجتماعی

مفهوم مشارکت اجتماعی در کارهای بولن و اونیکس (۱۹۹۸) و دفتر آمار استرالیا (۲۰۰۳) دربردارنده هر نوع مشارکتی است که هم برای فرد رضایت به دنبال می‌آورد هم عامل شکل‌دهی به روابط اجتماعی و سازنده شبکه حمایتی بالقوه است. مثال‌هایی از این موارد شامل دیدار با دوستان و خویشاوندان، شرکت در مراسم مختلف (عروسی و ترحیم)، شرکت در اردوها و سفرهای دسته‌جمعی با اهالی محل، و ... است (لطفی و همکاران ۱۳۹۲: ۳۹).

انسجام و همبستگی اجتماعی

انسجام اجتماعی به معنای آن است که جامعه وحدت خود را حفظ کند و با عناصر وحدت‌بخش خود تطابق و هم‌نوازی داشته باشد. همبستگی و انسجام احساس مسئولیت بین چند نفر یا چند گروه است که از آگاهی و اراده برخوردار باشند و حائز یک معنای اخلاقی است که متضمن وجود اندیشه یک وظیفه یا الزام متقابل است و نیز یک معنای مثبت از آن برمی‌آید که وابستگی متقابل کارکردها، اجزا، یا موجودات در یک کل ساخت‌یافته را می‌رساند. در دیدگاه جامعه‌شناسی، همبستگی پدیده‌ای است که بر اساس آن در سطح یک گروه یا یک جامعه اعضا به یکدیگر وابسته و به طور متقابل نیازمند یکدیگرند. این وضعیت مستلزم طرد آگاهی و نفی اخلاقی مبتنی بر تقابل و مسئولیت نیست، بلکه دعوت به احراز و کسب این ارزش‌ها و احساس الزام متقابل است (لطفی و همکاران ۱۳۹۲: ۳۹).

هویت اجتماعی

تعلق یک اصطلاح مورد استفاده در روانشناسی محیطی است و به این معناست که بین ساکنان و محیط و موقعیت اجتماعی و فیزیکی آن‌ها پیوستگی برقرار است. در رابطه با تأثیر هویت و میزان

احساس امنیت نظریه پردازان زیادی اظهار نظر کرده‌اند. مری دریافت ساکنانی که فاقد هر نوع پیوند یا ارتباط اجتماعی بودند ترس بیشتری از جرایم داشتند (Merry 1981: 38). فیشر نیز نشان داد بی‌اعتمادی بین همسایگان باعث می‌شود آنان ارتباطات کمتری داشته باشند. فقدان ارتباطات و بی‌اعتمادی باعث می‌شود ساکنان در برابر دنیای بیرون از خود ترس نشان دهند و کمتر احساس امنیت کنند (Fischer 1982: 70). بر اساس تئوری جاکوبز^۱ احساس تعلق و تعهد داشتن به آن، نسبت به حضور پلیس در کنترل اوضاع و امنیت محل، نقش مهم‌تری دارد. از طرفی برای جذب مردم به فضای اجتماعی و افزایش هویت جمعی باید شاخص‌های امنیتی، دسترسی پیاده، نظارت اجتماعی، و برگزاری مراسم جمعی و آیینی در فضای شهری وجود داشته باشد. بر این اساس، احیای مراکز هویت‌بخش اهمیت بسیاری دارد. مردم برای بهبود کیفیت و امنیت خود باید نهادهای مشارکتی و اجتماعی تشکیل دهند (قرایی و همکاران ۱۳۸۹: ۲۱).

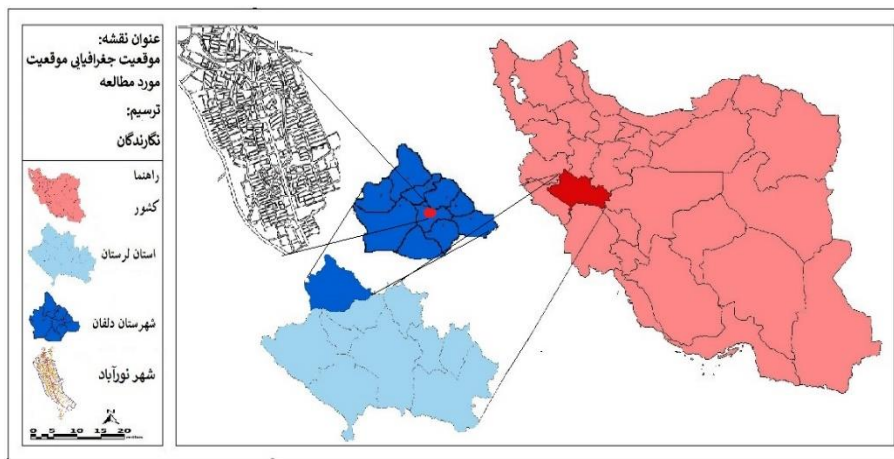
نظارت اجتماعی

برای دستیابی به آرامش و اطمینان خاطر وجود نظارت اجتماعی بر فضا جهت کنترل رفتارهای مجرمانه ضروری است. کنترل‌های اجتماعی می‌تواند رسمی و غیررسمی باشد. نظارت رسمی به نظارت از طریق نیروهای پلیس و استفاده از ابزارهای فیزیکی - امنیتی اطلاق می‌شود (Foster & Giles-Corti, 2008). نظارت طبیعی را می‌توان با طراحی مطلوب مسکن، با به حداقل رساندن موانعی که باعث کاهش دید می‌شوند، و افزایش هویت و پیوند محله‌ای گسترش داد. سارقان بر اهمیت نظارت ساکنان صحنه گذاشته‌اند و بعد از مالکان همسایگان را مهم‌ترین افراد برای نظارت معرفی کرده‌اند. از لحاظ نظری، عابران خیابان‌ها را امن‌تر و پر جنب‌وجوش‌تر و برای تماشا جالب‌تر می‌کنند. علاوه بر این، فضاهایی که مناسب پیاده‌روی طراحی شده باشند رفت و آمد بیشتر عابران پیاده را ممکن می‌سازند و باعث افزایش نظارت و تأثیرگذاری بر امنیت می‌شوند (افشارکهن و رحیقی یزدی ۱۳۹۲: ۶۵). یان گل نظارت بر فضای شهری از طریق افزایش حضور ساکنان در عرصه عمومی یا به عبارتی همان نظارت غیررسمی را از شروط مهم تأمین امنیت می‌داند (Gehl 1987: 173).

معرفی محدوده مورد مطالعه

موقعیت جغرافیایی و مشخصات عمومی محدوده مورد مطالعه

شهر نورآباد در شمال غربی استان لرستان قرار دارد و مرکز شهرستان دلفان است. از سمت شمال و شرق به استان همدان، از جنوب شرقی به شهرستان سلسله، از جنوب به شهرستان‌های دوره‌چگنی و کوه‌دشت، و از غرب به استان کرمانشاه محدود است. طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ نیز جمعیت شهر نورآباد با رشد ۰/۹ درصدی به ۶۵۳۴۷ نفر رسید. در سال ۱۳۹۵ از میان ۲۶۷۹۰ نفر جمعیت فعال شهرستان ۱۹۲۸۵ نفر شاغل و ۷۵۰۵ نفر بی‌کار بودند. از میان شاغلان ۴۷/۱ درصد در بخش کشاورزی، ۲۶/۲ درصد در بخش صنعت، و ۲۰/۸ درصد در بخش خدمات فعالیت می‌کردند.

شکل ۱. موقعیت محدوده مورد مطالعه در سطح ایران، استان، و شهرستان

یافته‌های تحقیق

بررسی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در شهر نورآباد

با توجه به هدف تحقیق، که بررسی نقش سرمایه‌های اجتماعی شهر نورآباد بر احساس امنیت شهروندان بود، در گام اول اقدام به بررسی و مطالعه و تحلیل مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در سطح شهر نورآباد شد. بدین ترتیب هر یک از مؤلفه‌های متعلق به سرمایه اجتماعی در سطح نواحی با هم ترکیب و سپس توسط آزمون T تک‌نمونه‌ای ارزیابی شدند. در آزمون T همواره با دو فرض روبه‌رویم؛ فرض H_0 که حاکی از برابری مؤلفه‌ها با حد متوسط است و فرض H_1 که حاکی از

عدم برابری با حد متوسط است. در صورتی که فرض صفر رد شود، باید از مقادیر حد بالا و حد پایین استفاده کرد؛ به این صورت:

۱. هرگاه حد بالا و پایین مثبت باشد، میانگین متغیر از حد وسط بزرگتر است.

۲. هرگاه حد بالا و پایین منفی باشد، میانگین متغیر از حد وسط کوچکتر است.

بنابراین، می توان بر اساس این آزمون همه مؤلفه ها و شاخص ها را در سه سطح قرار داد.

نتایج حاصل از آزمون T در جدول ۴ نشان می دهد شاخص سرمایه اجتماعی در سطح نواحی شهر نورآباد عمدتاً در سطح ضعیفی ارزیابی شده است؛ به صورتی که در همه نواحی مقادیر بالا و پایین منفی یا دارای مقادیر بسیار پایینی است. در مجموع، غیر از نواحی شماره ۳ و ۱، که به مراتب وضعیت مطلوب تری دارند، کما اینکه این نواحی نیز به لحاظ شاخص های سرمایه اجتماعی در سطح پایینی ارزیابی شدند، سایر نواحی در وضعیت بسیار نامطلوبی به سر می برند. از این نتایج می توان به این نکته پی برد که در سطح شهر نورآباد، مانند بسیاری از شهرهای کشورهای جهان سوم و تبعاً ایران، فرایند شهرنشینی به مراتب سریع تر از فرایند شهری شدن در حال وقوع است و ساکنان شهر با حفظ هویت محلی و قومی خود در شهر استقرار یافته اند و پذیرای فرهنگ های جمعی و مناسبات اجتماعی گسترده تر نیستند.

جدول ۴. بررسی وضعیت شاخص سرمایه اجتماعی در سطح نواحی

شاخص سرمایه اجتماعی	مقدار t	سطح معناداری (sig)	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۰/۹۵	
				حد پایین	حد بالا
ناحیه ۱	۲/۴۱۴	۰/۰۱۶	۰/۰۷۵	۰/۱۴۰	۰/۱۳۷
ناحیه ۲	-۲/۷۸۶	۰/۰۰۶	-۰/۰۹۷	-۰/۱۶۶	-۰/۰۲۸
ناحیه ۳	۱/۰۱۱	۰/۳۱۳	۰/۰۵۸	-۰/۰۵۶	۰/۱۷۴
ناحیه ۴	-۳/۲۵	۰/۰۰۱	۰/۱۸۲	-۰/۲۹۲	-۰/۰۷۲
ناحیه ۵	-۷/۹۱۸	۰/۰۰۰	-۰/۳۹۱	-۰/۴۸۹	-۰/۲۹۴
ناحیه ۶	-۲/۴۵۸	۰/۱۲	-۰/۱۲۴	-۰/۲۲۳	-۰/۰۲۴
ناحیه ۷	-۴/۱۵۰	۰/۰۰۰	-۰/۲۳۴۴	-۰/۳۴۵	-۰/۱۲۳

(منبع: یافته های تحقیق)

در ادامه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی نواحی شهری با هم ترکیب و شاخص نهایی سرمایه اجتماعی ساخته شد. سپس این عامل توسط آزمون T در سطح نواحی بررسی شد. نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد سطح معناداری آماره T کمتر از ۰/۰۵ است (Sig= ۰/۰۰۰). بنابراین باید به مقادیر حد بالا (۰/۰۶-) و پایین (۰/۲۱-) توجه کرد. همچنان که گفته شد، با منفی بودن این مقادیر مشخص می‌شود میانگین شاخص سرمایه اجتماعی از حد وسط مورد آزمون (Test Value = 3) کوچک‌تر است و نتیجه حاصل شده مبین این حقیقت است که وضعیت سرمایه اجتماعی نواحی شهر نورآباد در شرایط نامناسب و وضعی قرار دارد و پایین بودن این شاخص در سطح شهر به صورت محسوسی دیده می‌شود.

جدول ۵. وضعیت امنیت نواحی از حیث شاخص سرمایه اجتماعی

ارزیابی شاخص	Test Value = 3			سطح معناداری (sig)	مقدار t	عامل
	فاصله اطمینان ۰/۹۵	اختلاف میانگین	حد پایین			
ضعیف	حد بالا	حد پایین	۰/۱۴۳-	۰/۰۰۰	-۲/۲۲۷	سرمایه اجتماعی

(منبع: یافته‌های تحقیق)

بررسی شاخص احساس امنیت در سطح نواحی شهر نورآباد

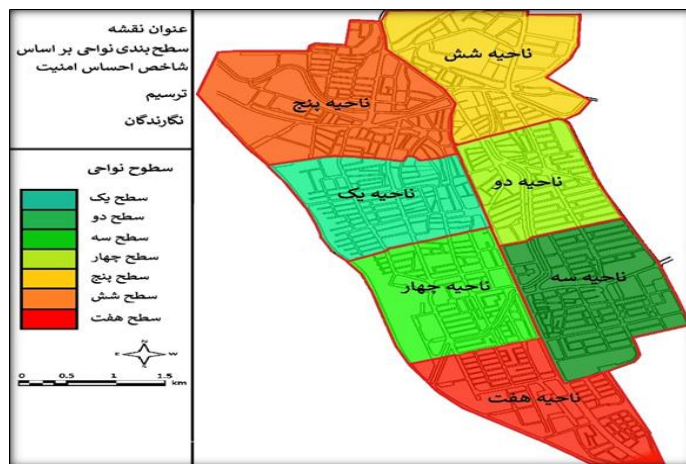
برای بررسی میزان احساس امنیت شهروندان در محدوده مورد مطالعه همه مؤلفه‌های مرتبط با احساس امنیت شهروندان با استفاده از آزمون تک‌نمونه‌ای T بررسی شد. سپس، مقدار نهایی و کلی همه مؤلفه‌های احساس امنیت در سطح نواحی شهر نورآباد محاسبه شد. نتایج محاسبه مقدار آزمون T برای شاخص نهایی احساس امنیت در سطح نواحی در جدول ۶ نمایش داده شده است. بر اساس نتایج جدول ۶ و با توجه به منفی بودن دو مقدار حد بالا و پایین مؤلفه‌های احساس امنیت در نواحی شهر نورآباد به غیر از ناحیه یک می‌توان به این نتیجه رسید که شاخص احساس امنیت در منطقه مورد مطالعه به شدت پایین است و فقط ناحیه یک با مقدار T برابر با (۰/۸۸۶) و سطح معنی‌داری (۰/۳۷۷) و حد بالای مثبت (۰/۲۲) دارای شرایط نسبتاً مناسبی است. بر اساس نتایج ارائه شده در جدول بالا و مقادیر مربوط به سطح معنی‌داری (Sig=۰/۰۰۰) و با توجه به مقادیر حد پایین و حد بالا که هر دو منفی هستند می‌توان به این نتیجه کلی رسید که شهروندان شهر نورآباد در بخش شاخص‌های احساس امنیت از وضعیت مناسبی برخوردار نبوده و نسبت به

وضعیت امنیتی خود در سطح شهر ابراز نارضایتی دارند. شکل ۲ وضعیت سطح بندی نواحی شهر نورآباد را به لحاظ میزان احساس امنیت شهروندان نشان می دهد.

جدول ۶. بررسی مؤلفه های شاخص احساس امنیت

ارزیابی متغیر	Test Value = 3			سطح معناداری (sig)	مقدار t	محلات
	فاصله اطمینان ۰/۹۵	اختلاف میانگین	حد بالا			
تا حدی پایین	۰/۲۲	-۰/۰۸	۰/۰۶۷	۰/۳۷۷	۰/۸۸۶	ناحیه یک
پایین	-۰/۲۲	-۰/۷۳	-۰/۴۷۵	۰/۰۰۰	-۱۱/۳۶	ناحیه دو
پایین	-۰/۲۰	-۰/۴۳	۰/۳۱۸	۰/۰۰۰	-۵/۳۷	ناحیه سه
پایین	-۰/۵۳	-۰/۶۸	۰/۶۰۶	۰/۰۰۰	-۸/۴۷	ناحیه چهار
پایین	-۰/۷۹	-۱/۰۳	-۰/۹۴۱	۰/۰۰۰	-۱۳/۱۸	ناحیه پنج
پایین	-۰/۱۶	-۰/۸۳	-۰/۷۲۳	۰/۰۰۰	-۱۲/۷۸	ناحیه شش
پایین	-۰/۵۹	-۰/۷۹	۰/۶۹۲	۰/۰۰۰	-۱۳/۶۳	ناحیه هفت

مأخذ: یافته های تحقیق

شکل ۲. سطح بندی نواحی شهر نورآباد

برای محاسبه مقدار نهایی شاخص احساس امنیت در سطح شهر اقدام به کامپیوت کردن داده های همه نواحی شد و همه اطلاعات مربوط به مؤلفه های احساس امنیت در سطح نواحی تحت عنوان یک شاخص و در سطح کل منطقه محاسبه شد. در این بخش مقادیر حد بالا (-۰/۷۸) و حد پایین (-۰/۶۲)

و همچنین مقدار میانگین T در سطح منطقه، که برابر با ۸/۶۹- است، پایین بودن میانگین شاخص احساس امنیت در سراسر نواحی شهر نورآباد را نشان می‌دهد. بنابراین، می‌توان به این نتیجه رسید که شهروندان شهر نورآباد در بعد امنیتی به هیچ وجه از وضعیت خود راضی نیستند.

جدول ۷. بررسی مؤلفه‌های احساس امنیت شهروندان

ارزیابی شاخص	Test Value = 3				مقدار t	شاخص
	فاصله اطمینان ۰/۹۵	اختلاف میانگین	سطح معناداری (sig)	حد پایین		
پایین	۰/۶۲-	۰/۷۸-	۰/۷۰۷-	۰/۰۰۰	۸/۶۹-	احساس امنیت

(منبع: یافته‌های تحقیق)

بررسی ارتباط بین شاخص سرمایه اجتماعی با احساس امنیت شهروندان

به منظور بررسی فرضیه اصلی این تحقیق، مبنی بر وجود ارتباط بین شاخص سرمایه اجتماعی با احساس امنیت شهروندان، و با توجه به این نکته که متغیرها از نوع فاصله‌ای - نسبی هستند، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. این آزمون نشان می‌دهد تا چه اندازه فرضیه محقق با واقعیت موجود همخوانی دارد و مؤلفه‌های مورد بررسی تا چه میزان در ارتباط با هم و وابسته به هم‌اند. نتایج به دست آمده از آزمون تأییدکننده فرضیه محقق بود و ارتباط مثبت و معناداری بین شاخص سرمایه اجتماعی و احساس امنیت شهروندان نشان داد؛ به این صورت که شاخص سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت ساکنان نواحی تأثیرگذار است.

جدول ۸. بررسی معناداری ارتباط بین عامل اجتماعی با احساس امنیت

شرح	احساس امنیت	سرمایه اجتماعی
ضریب همبستگی		۰/۶۴۱**
سطح معناداری	۱	۰/۰۰۱
تعداد مشاهدات		۳۸۳
ضریب همبستگی	۰/۵۵۳*	
سطح معناداری	۰/۰۳۵	
تعداد مشاهدات	۳۸۳	۱

* معنادار در سطح ۹۵ درصد، ** معنادار در سطح ۹۹ درصد

(منبع: یافته‌های تحقیق)

نتیجه

گسترش شهرنشینی و افزایش بی‌رویه شهرها باعث افزایش میزان جرایم و انحرافات اجتماعی شده است. به همین دلیل احساس امنیت یکی از مباحث بسیار مهم در کیفیت زندگی شهری دوران معاصر محسوب می‌شود. بررسی وضعیت عمومی امنیت موجود در سطوح شهری، با هدف جلوگیری از پیش‌روی جرایم شهری، مسئولان و برنامه‌ریزان و طراحان شهری را به اندیشیدن در زمینه حل این معضل وادار ساخته است. افزایش حس تعلق و تعهد در شهروندان و اجتماع‌پذیر کردن محیط‌های شهری از عوامل مهمی هستند که با کمک به ارتقای سطح روابط اجتماعی بر جنبه‌های روانی امنیت تأثیر بسیار می‌گذارند. همچنین با اذعان به این نکته که امنیت در سطح نواحی شهری در درجه اول به کمک ساکنان آن قابل تأمین است، نه پلیس، و همچنین این نکته که گروه‌های نظارتی داوطلب از خود مردم موجب نظارت بر امنیت می‌شود، نه صرفاً پلیس، و با شناسایی عوامل تأثیرگذار سرمایه اجتماعی و تقویت آن‌ها می‌توان تا حد زیادی احساس امنیت در مناطق شهری را افزایش داد. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد احساس امنیت در سطح شهر نورآباد پایین است و شهروندان از لحاظ شاخص‌های سرمایه اجتماعی نیز در وضعیت مناسبی نیستند. نکته حائز اهمیت در نتایج آزمون‌های این تحقیق ارتباط سرمایه‌های اجتماعی با احساس امنیت شهروندان و تأثیرگذاری مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی بر احساس امنیت شهروندان است. نکته دیگری که اهمیت دارد همخوانی نتیجه به‌دست‌آمده از این پژوهش با نظریه‌های بوردیو، کلمن، و پاتنام است. آن‌ها در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده بودند که دو متغیر سرمایه اجتماعی و امنیت با یکدیگر ارتباط مستقیم دارند و بر یکدیگر تأثیر مثبت می‌گذارند. همچنین این پژوهش نظر نیومن را نیز تأیید کرد. او نیز به تأثیر سرمایه اجتماعی بر امنیت باور داشت و پیشنهاد داد ساختار محیط شهری به گونه‌ای تغییر کند که در آن جامعه نه توسط پلیس، بلکه به کمک افرادی که در عرصه‌های خاص سهم‌اند تعریف شود. با توجه به شناسایی و بررسی نظر ساکنان نواحی شهر نورآباد و سطح‌بندی نواحی به لحاظ میزان برخورداری از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و همچنین میزان احساس امنیت شهروندان، می‌توان با شناسایی نقاط ضعف و قوت در سطح نواحی شهر اقدام به برنامه‌ریزی مناسب برای رسیدن به امنیت پایدار متکی بر سرمایه اجتماعی توانمند

کرد. باید یادآور شد عدم‌ارائه راه‌حل مناسب برای مشکلات مربوط به امنیت در سطوح شهری می‌تواند وضعیت موجود را به شکلی نابسامان‌تر تغییر دهد. ازین‌رو، پس از بررسی تأثیرگذاری این عوامل بر اساس یافته‌های مربوط به نواحی شهر نورآباد، پیشنهادهایی مبتنی بر نقش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی جهت رفع معضلات و افزایش ضریب امنیت در سطح شهر مطرح شد. توجه به این نکته ضروری است که برای تحقق بهینه راهکارها و رسیدن به هدف پیشگیری از وقوع جرم و افزایش احساس امنیت همه نهادهای دولتی و غیردولتی، به‌خصوص شهروندان، باید با یک‌دیگر همکاری کنند.

پیشنهاد

در نهایت با توجه به نتایج آزمون‌ها می‌توان گفت جز ناحیه شماره ۱ بقیه نواحی از نظر مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی در وضعیت نامناسبی قرار دارند. همچنین، به لحاظ وضعیت مؤلفه‌های احساس امنیت، جز نواحی شماره ۱ و ۳ سایر نواحی شرایط نامطلوبی دارند. بنابراین، با تقویت نهادها و بهبود وضعیت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در نواحی آسیب‌پذیر تا حد زیادی می‌توان احساس امنیت در محلات شهری را افزایش داد. برخی راهکارها برای تقویت روابط اجتماعی و بهبود مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در جهت افزایش احساس امنیت به‌ویژه در محلات آسیب‌پذیرتر به شرح زیر است:

اقدامات عمومی

- ایجاد بستر مناسب جهت تقویت سرمایه اجتماعی شهری، محیطی، و خانوادگی با ایجاد مراکز فرهنگی نظیر کتابخانه و سینما و فرهنگ‌سرا در کنار مدارس و مکان‌هایی که بیشتر جمعیت جوان در آنجا حضور دارند و افزایش پیوندهای اجتماعی از طریق تقویت روابط همسایگی.
- تقویت حس نظارت مردمی از طریق ترویج فرهنگ مسئولیت‌پذیری و کنترل فضا به وسیله خود شهروندان؛ مثلاً نشر پیام‌های تبلیغاتی برای نظارت توسط خود مردم. نظیر این کار در انگلستان در قالب تابلوهایی با مضمون «این فضا تحت کنترل و نظارت عمومی است» با تصویر و گرافیک چشم‌طراحی شده است.

- آموزش‌های محله‌ای و برگزاری نشست‌های هم‌اندیشی در محلات و نواحی شهری.
- ایجاد سرای محله برای نقش‌آفرینی بیشتر مردم محلی در مدیریت محله‌ای و شهری.
- نصب نیمکت و استقرار سکوه‌های مخصوص نشستن در مناطق مستعد جرم و در مسیرهای پرتردد برای افزایش نظارت مردمی.
- افزایش نظارت عمومی از طریق ایجاد مکان‌های تفریحی در محلات و تشویق مردم به استفاده از این فضاها و کنترل این فضاها توسط خود مردم.
- همچنین در برنامه‌ریزی‌های شهری بهتر است نواحی به واحدهای خرد همسایگی تقسیم شوند که این کار، علاوه بر شناخت بیشتر شهروندان، باعث افزایش تعاملات اجتماعی در سطح شهر نیز می‌شود.
- ایجاد کاربری‌های مختلط و جلوگیری از جدایی بیش از حد کاربری‌های سازگار و مکمل هم. مثلاً اگر در قسمتی از محله فعالیت کاربری‌ها به گونه‌ای باشد که در شب یک‌باره تعطیل و فضا خلوت و غیرقابل دفاع شود، باید کاربری‌های شبانه را برای پویایی فضا و حضور مردم در شب در آنجا ایجاد کرد.
- جلوگیری از احداث ساختمان‌های بلندمرتبه در محلات مسکونی برای جلوگیری از تراکم و فشردگی بیش از حد در فضای محلات با تدوین قوانین مربوط به آن و افزایش امکان دید به فضای سطح شهر از طریق طراحی ساختمان‌ها به نحوی که مشرف بر عرصه‌های عمومی و فضای محلات باشند.

اقدامات اختصاصی

- استقرار فضاها و فرهنگی و مذهبی در سطح نواحی و افزایش سرانه این نوع کاربری‌ها.
- دخیل کردن هر چه بیشتر مردم محلی در فرایندهای مدیریت شهری و اطلاع‌رسانی از طریق برگزاری نشست، سمینار، یا مساجد.
- فعال کردن پایگاه‌های فرهنگی و مذهبی مستقر در مساجد محله‌ای.

- نظارت بیشتر بر ساختار محلات حاشیه‌ای شهری به‌خصوص در بخش‌های ۵، ۶، ۷ (ساختار درونی این نواحی به شکل کوچه‌های تنگ با قطعات مسکونی کوچک و خودساخته است).
- جلوگیری از روند حاشیه‌نشینی و ساخت مساکن بی‌کیفیت در نواحی حاشیه‌ای ۵ و ۶ و ۷ شهر.
- افزایش نظارت بر پارک باباطاهر در ناحیه ۶ و تجهیز آن به امکانات روشنایی و مبلمان شهری.
- افزایش برنامه‌های فرهنگی در نواحی ۵ و ۶ و ۷ با توجه به تنوع بالای فرهنگی و طایفه‌ای که نتیجه ساختار جمعیتی متنوع و مهاجر این نواحی است.
- الزام شهرداری به ساخت فضاهای خالی و بی‌دفاع متعدد در سطح نواحی ۵ و ۶ و ۷.
- اعطای امکانات و تسهیلات رفاهی به مناطق حاشیه‌ای و محروم و جلب رضایت ساکنان آن.

منابع

۱. اسمیت، مایکل؛ برایان وایت؛ ریچارد لیتل (۱۳۸۱). *مسائل سیاست جهانی*، ترجمه محمدکمال سروریان، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۲. افتخاری، اصغر (۱۳۸۰). «ساخت اجتماعی امنیت»، *دانش انتظامی*، سال سوم، شماره ۴، صفحات ۲۳-۵۳.
۳. افروغ، عماد (۱۳۷۷). *فضا و نابرابری اجتماعی*، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
۴. افشارکهن، جواد و محمد رحیقی یزدی (۱۳۹۲). «تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر احساس امنیت شهری (مورد مطالعه: محلات منتخب شهر یزد)»، *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، سال سوم، شماره ۸، صفحات ۷۸-۵۹.
۵. بادین‌دهش، مهران (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر حکمرانی خوب بر سرمایه اجتماعی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
۶. بوردیو، پیر (۱۳۸۴). *شکل سرمایه‌های اجتماعی* (مجموعه مقالات سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی)، تهران، شیرازه.
۷. پاتنام، رابرت (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی*، ترجمه محمدتقی دل‌فروز، تهران، سلام.
۸. پورموسوی، سید موسی؛ دنیا عباسی، حیدر واحدی (۱۳۹۲). «تحلیل و ارزیابی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و تأثیر آن در امنیت اجتماعی شهر (منطقه ۱۲ تهران)»، *آمایش جغرافیایی فضا*، دانشگاه گلستان، سال سوم، شماره ۱۰، صفحات ۱۴۰-۱۵۸.
۹. پیلتن، فخرالسادات و مختار برومند (۱۳۹۳). «بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی (شهر جهرم)»، *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، سال ششم، شماره دوم، صفحات ۱۱۹-۱۲۹.
۱۰. حسینی، محمد؛ مهدی زنگنه؛ فخری‌السادات فاطمی‌نیا (۱۳۹۲). «سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی زنان در شهرهای مرزی استان خراسان جنوبی و عوامل مؤثر بر آن (زنان شهرهای مرزی حاجی‌آباد، اسدیه، نهبندان)»، *دانش انتظامی (خراسان جنوبی)*، سال دوم، شماره یک، صفحات ۹-۲۴.
۱۱. حقیقتیان، منصور؛ علی‌رضا صنعت‌خواه؛ جواد معین‌الدین، شیرین شیرین‌امین‌لو (۱۳۹۱). «بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی بر اساس تفکیک سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، برون‌گروهی، و ارتباطی و احساس امنیت در شهر تهران»، *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، سال سوم، شماره دوم، صفحات ۳۷-۵۶.

۱۲. ساندرز، دیوید (۱۳۸۰). *الگوهای بی‌ثباتی سیاست*، ترجمه حمید امانت، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۳. صدیق سروستانی، رحمت‌الله (۱۳۸۵). *آسیب‌شناسی اجتماعی* (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی)، تهران، دانشگاه تهران.
۱۴. فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۴). *سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی*، ترجمه افشین خاک‌باز و حسن پویان، تهران، شیرازه.
۱۵. قرایی، فریبا؛ نفیسه رادجهانبانی؛ نازیلا رشیدپور (۱۳۸۹). «بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری (نمونه موردی: مناطق ۲ و ۱۱ تهران)»، *آرمان‌شهر*، دوره سوم، شماره ۴، ۱۷-۳۲.
۱۶. لطفی، صدیقه؛ رحیم بردی؛ آنا مرادنژاد؛ وحید واحدی (۱۳۹۲). «ارزیابی و سنجش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و تأثیر آن در امنیت اجتماعی شهر بابلسر»، *جغرافیا*، س ۳، ش ۴.
17. Fukuyama, F. (2001). Social Capital, Civil society and development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7-20.
18. Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collaps and Rivival of American Community*, Simon and schuster, New York.
19. Buzan, B. & Hansen, L. (2007). "International Security, Vol. III: Widening Security", SAGE Publications, London: *New Delhi, Singapore*.
20. Fischer, C. (1982). *To Dwell among Friends*, Chicago, *University of Chicago*.
21. Foth, M. (2004). Designing networks for sustainable neighbourhoods: A case study of student apartment complex. <http://eprints.qut.edu.au/archive/...1906/01/foth.pdf>.
22. Gehl, J. (1987). *Life Between Buildings*, Van Nostrand Reinhold.
23. Foster, S., & Giles-Corti, B. (2008). The built environment, neighborhood crime and constrained physical activity; *Preventive Medicine*; 47(3), 241-251.
24. Greenberg, S., Rone, W., & Williams, L. (1982). Safety in Urban Neighborhoods, *Population and Environments*.
25. Mair, C., Roux, A. V. D., & Morenoff, J. D. (2010). Neighborhood stressors and social support as predictors of depressive symptoms in the Chicago Community Adult Health Study; *Health & Place*, 16(5), 811-819.
26. Merry, S. (1981). *Urban Danger. Life in a Neighborhood of Strangers*, Philadelphia, Ternp & University.
27. Pitner, R. (2012). Making neighborhoods safer: Examining predictors of residents' concerns about neighborhood safety; *Journal of Environmental Psychology*; 32(1), 43-49.
28. Scot, D. (2002). Social Capital and Neighborhoods that work, *Journal of Contemporary Criminal Justics*, 18: p. 147.
29. Waver, O. (2009). "Waltz's Theory of Theory", *Journals Permissions*, 23(2), 201-222.